

aren

Om nu kvinnor arbetade på fälten och såg ut som gamla vinstockar i sin knotighet, saknade de det som gjorde dem till kvinnor, det fina hull som var ideal för salongens damer. Just den beskrivningen har Balzac med i *Bönderna*, det arbete som han tänkt så mycket över och som han skrev som följetong för tidskriften La Presse 1844.

Tiderna hade dock på bara ett årtonde helt förändrats, liksom Balzacs egen position. Hans tidsningsprojekt hade om möjligt ruinerat honom ännu mer än hans försök att låta bygga ett hus åt sig med hjälp av obetalda hantverkare. Andra stjärnor hade seglat upp på litteraturens himmel. Följetongskungen Eugène Sue var namnet på modet liksom den litterära storfabrikanten Alexandre Dumas som hade ett stall med bladnegrer till sitt förfogande, för att inte tala om i dag bortglömda skräckföljetongsförfattare som Frédéric Soulié med sin *Djävulens memoarer* från 1836.

Honoré de Balzac
1799-1850

till ett mycket attraktivt gods. Tidigare ägdes det av en lättsinad dam som inte brydde sig om förvaltaren skodde sig på hennes bekostnad. Kring godset bor dels bönder, dels borgare. Alla är de missnöjda med greven som inte är någon riktig greve, eftersom hans pappa var en enkel hantverkare, en tapetserare, som möbelomstoppare kallades. Så greven, herr Montcornet, kallas bara för Tapetseraren.

Konflikten bryter ut när Montcornet i raseri över förvaltarens ohederlighet slår honom med en käpp och gör honom till en verklig fiende. Ty Machiavelli, som återropas av Balzac, har visat att man aldrig får sara någons självaktning, hellre då slå ihjäl honom. Mord kan glömmas, men aldrig en oförrätt.

Från denna första konfrontation förgrenar sig motståndet mot greven och blir mer och mer ogripbart. Först har vi kriget mellan slott och koja, men det visar sig att slottet är förbundet med kojans genom hemliga kanaler och samma språk förs såväl i slott som koja fast med lite olika polityer. Sen har vi kriget mellan bönderna och godsägaren. Den senare håller på lagen, de förra hänvisar till kutymen. Nu har man av hävd kunnat plocka ax i den så kallade efterskörd- en, utan att någon lagt sig i. Då Montcornet hänvisar till lagen, som säger att enbart verkligt behövande skall få gå till efterskörd- en, förstår han inte att han bryter mot en ritual som funnits sedan århundraden. Bönderna samlar sig till uppror med råfsor i hand mot generalen som vunnit segrar i Napoleons fälttåg.

Klarade inte publikkraven

Balzac hade visserligen redan prövat på följetongsformen men förväntningarna som ställdes på *Bönderna* kunde han inte uppfylla. Han klarade inte av att svara mot publikens krav. La Presse, som betalade Balzac i förskott, ville ha tillbaka sina pengar när inte Balzac, trots upprepade påstötningar, skrev fortsättningen på den första delen av *Bönderna* som publicerades mot slutet av år 1844. Visserligen hade han ett äldre scenario liggande, oarbetat, som han skickade i ofullbordat skick till tidskriften. Den kunde ju se att slutet saknades. Balzac fick en stämning på halsen och tvingades betala.

En annan sak var att det under den första delens publicering förekommit en rad missnöjesyttringar från läsekretsen. Vad var nu detta, frågade man sig. Det liknade knappast en roman och det verkade inte som om författaren visste hur han skulle få handlingen att gå framåt. Balzac gjorde visserligen tappra försök att skapa spänning i slutet av varje kapitel, men det var inte rätt slags spänning och så dess ständiga uppehåll i berättelsen! Nej, det fick bli Dumas i stället och Balzac slapp göra färdigt den bok som han kanske satsat mest på i sin egenkap av historiker.

Balzac hade läst massor av fransk historia. En roman som *Katarina av Medici* behandlar förspelen till Bartholomeinatten, 1572, med dess slakt på hugenotter och inbördeskrig mellan olika fraktioner. *Bönderna* hette från början *Qui terre a - guerre a*. Den som äger jord, får vara beredd på krig. Temat fanns i äldre historia men framför allt hade Rousseau i sina tal och i sin traktat om det sociala kontraktet pekat ut jordägandet som grunden till all split mellan de egentligen goda människorna.

Rousseau var en av de författare som Balzac närmast kunde utantill, men som han så småningom kom att avlägsna sig från. *Bönderna* är i mycket en skrift mot Rousseau, samtidigt som han inte kunde undgå att ge Rousseau rätt i, att den som äger jord blir utsatt för angrepp av dem som vill komma åt egendomen.

Huvudpersonen i *Bönderna* är en napoleonsk greve, en som adlats på grund av sina militära meriter och blivit ägare

Spänning, äventyr och hästar. Följetongens högkonjunktur bröt in på 1840-talet. Balzac hann inte med i svängarna. Publikens vände sig till flyhäntare fabriker som Dumas.

Alexandre Dumas i Ny Illustrerad Tidning 23/1860

Tydligast i *Bönderna* är angreppet på medelmåttigheten, som Balzac döper till Mediokratin.

En militärs fall. Den på egna meriter adlade greven retar upp omgivningen genom att lappa till sin ohederlige förvaltare.

Landstegen är under Republiken och den gamla greven är Balzacs i sin egen värld.

Bondupprorens Frankrike

Guerillan består dock inte bara av bönderna, som snarast blir redskap för borgarnas vinningslystnad. Det är borgarna, som alla är släkt med varann, som leder den osynliga armén och skickar fram bönderna att offras som i ett schackspel för att göra kungen schack och matt.

De upproriska bönderna är ett begrepp i fransk historia, upproren kallades *jacqueries*. Historien ses av Balzac som en upprepning. Först kom frankerna och slog ner de fredliga gallerna som levde av jordbruk och boskapskötsel. Det var en myt som odlades i Balzacs tid och leder sitt ursprung till en tidig 1700-talstänkare, Boulainvilliers. Frankerna blev feodalherrarna som slog ner bondeupproren. När revolutionen bröt ut 1789 var tanken att folket skulle ta revansch för forna misslyckanden, men folket lurades av borgarna som roffade åt sig makten och pengarna.

Vad skulle hända i framtiden? undrar *Böndernas* författare. Jo, förr skakades salongerna av revolutionen, aristokratin dödades. I framtiden skakas fundamentet till samhällsbyggnaden.

Balzac är alltså en konservativ historiker som lärt av konservativa tänkare som Bonald, vars kontroversiella åsikter dock inte alltid överensstämmer med Balzacs mera tvetydiga evangelium. Balzac har läsare i olika samhällsklasser. Han vill inte förlora dem, men heller inte förlora sin själ. Tydligast i *Bönderna* är angreppet på medelmåttigheten, som Balzac döper till Mediokratin. Den segrar på alla fronter. Nivelleringen är framtiden och den natur som

bevarats av godsägarna förstörs av bönder och borgare som styckar upp allt i små, lika stora åkerlappar. Parker försvarar och paviljonger rivs. Kvar blir fattiga bönder, som inte kan betala sina skulder till borgarna. Deras dröm om att äga sin egen jord har gått i kras. Revolutionen är över även denna gång.

Man har sagt att *Bönderna* berättar om bondesamhällets upplösning. Inflyttningen mot städerna har redan påbörjats. Vidare har man stötts av den här da realismen och kritiserat den i långt före Zola beskriver Balzacs böndernas verklighet som djurisk, helt utan idylliserande tendens. Det bröt med traditionen i litteratur och måleri, som har sitt främsta uttryck i Millet's tavlor, där en just heta *Les Glaneuses* (de som plockar ax i efterskörd- en) och en annan *Angelus*.

Dessa berömda verk målades mer än tio år efter *Bönderna*, 1857, samma år som Flaubert nått och jämnt Frickandes för osedlighet för sin *Madame Bovary* och Baudelairens *Les Fleurs du mal* fölls.

Romanen *Bönderna* fick vid denna tid en avslutning i rosa av Madame Hanska, som tyckte att den avlidne maken-författaren var skyldig henne det. I detta skick gavs den ut i Sverige under titeln *Bondekraft* i 25-öresböckerna. I vår egen tid nyöversattes den som *Bönderna* av Eva Alexandersson, utan sockrat slut, och med efterord av Jan Myrdal.

SIGBRIT SWAHN